

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การสร้างกระบวนการเรียนรู้แก่ชุมชนจึงเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับการดำเนินการของวิสาหกิจชุมชนที่ทำให้ชุมชนเกิด “พลังการเรียนรู้” และระบบความรู้ที่ใช้นี้มิใช่เพียงความรู้เดิมที่สามารถสนองตอบความต้องการของชุมชนในยุคก่อนเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจที่มีการค้าเท่านั้น แต่เป็นระบบความรู้ที่มีการบูรณาการโดยนำความรู้สมัยใหม่กับความรู้ที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้ให้เกิดความเข้มแข็งยิ่งขึ้น โดยให้การศึกษามีส่วนช่วยเหลือช่วยแก้ปัญหา ความรู้กลายเป็นพลังขับเคลื่อนเศรษฐกิจ (knowledge – driven economy) หรือเศรษฐกิจฐานความรู้ (knowledge-based economy) วิสาหกิจชุมชนในฐานะของเศรษฐกิจที่มีความสำคัญที่จะต้องหนุนเสริมให้เกิดการเรียนรู้ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน

การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาความยากจนของ ประชาชนและสร้างเศรษฐกิจชุมชนให้มีความยั่งยืน เพราะเป็นการส่งเสริม ให้ชุมชนรู้จักใช้ทรัพยากรท้องถิ่น ทำให้สามารถพึ่งพาตนเองในระยะยาวได้อย่างมั่นคง กลุ่มงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร (2549) ได้อธิบายความหมายของ วิสาหกิจชุมชนไว้ว่า วิสาหกิจชุมชน (SMCE หรือ small and micro community enterprise) หมายถึง กิจการของชุมชนที่เกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรืออื่นๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะป็นนิติบุคคล ในรูปแบบใด หรือไม่เป็นนิติบุคคล เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชน และระหว่างชุมชน การประกอบการวิสาหกิจชุมชนเพื่อการจัดการทุนของชุมชน ได้แก่ ทรัพยากร ผลผลิต ความรู้ ภูมิปัญญา ประเพณี และวัฒนธรรม ของท้องถิ่นอย่างสร้างสรรค์เพื่อการพึ่งตนเอง

เขตธนบุรีเป็นเขตหนึ่งในกรุงเทพมหานครอยู่ในกลุ่มเขตอนุรักษ์เมืองเก่า แบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น 7 แขวงได้แก่ แขวงวัดกัลยาณ์ แขวงหิรัญรูจี แขวงบางยี่เรือ แขวงตลาดพลู แขวงบุคคโล แขวงสำเหร่ และแขวงดาวคะนอง เขตธนบุรีมีประวัติศาสตร์ชุมชนมาอย่างยาวนาน เป็นแหล่งรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นปราชญ์ชาวบ้านมากมาย มีการรวมกลุ่มประดิษฐ์สินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีความปราณีตงดงาม เป็นมรดกทางวัฒนธรรมหลากหลายสาขา อาทิเช่น สาขาศิลปกรรม ด้านหัตถกรรม ได้แก่ หัตถกรรมของจิว ปลายะเขียนลวดลายไทย สาขาศิลปกรรม ด้านงานประดิษฐ์ ได้แก่ งานประดิษฐ์จาก ฝ้ายไบบัว หมู่ออมสิน สาขาคหกรรม ได้แก่ ขนมฝรั่งกุฎีจีน ขนมบดิน เป็นต้น การรวมกลุ่มประดิษฐ์ผลิตสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชนจาก ภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าว มีทั้งในรูปแบบของกลุ่มแม่บ้าน และวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนและไม่ได้จดทะเบียน

คณะผู้วิจัยในฐานะบุคลากรของมหาวิทยาลัยราชภัฏซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาที่เป็น “คลังสมอง” ของท้องถิ่นมาอย่างยาวนาน และก่อตั้งขึ้นตามปรัชญาการเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ดังนั้นภารกิจในการวิจัยและการบริการทางวิชาการเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนท้องถิ่น ทั้งตามภารกิจ บทบาทหน้าที่และตามสภาพที่ท้องถิ่นคาดหวัง จึงได้จัดทำกรวิจัยนี้ขึ้น เพื่อพัฒนาให้การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนเขตธนบุรี ซึ่งเป็นแหล่งการผลิตสินค้าชุมชนที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรม และในขณะเดียวกันหากวิสาหกิจชุมชนดำเนินการประสบความสำเร็จก็จะส่งผลต่อเศรษฐกิจของชุมชน ในเขตธนบุรีมีความเข้มแข็ง และการดำเนินการวิสาหกิจชุมชนภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะช่วยเสริมสร้างให้ชุมชนมีภูมิคุ้มกันที่ดี มีการดำเนินงานตามหลักเหตุผล ความพอประมาณ มีความรู้และคุณธรรม ซึ่งส่งผลดีต่อสังคมในภาพรวมของชุมชนในเขตธนบุรีด้วย ดังนั้นจากการที่ผู้วิจัยได้ทราบปัญหาและความต้องการเบื้องต้นของกลุ่มวิสาหกิจดังกล่าว จึงเห็นว่าการพัฒนาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ในการบริหารจัดการที่ดีและการออกแบบผลิตภัณฑ์ รวมทั้งการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อส่งเสริมการตลาดของวิสาหกิจชุมชน โดยชุมชนมีส่วนร่วม เป็นเรื่องสำคัญที่ต้องเร่งดำเนินการ โดยผ่านกระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ มีการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนที่ดี บรรลุเป้าหมาย สร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจของชุมชนอย่างยั่งยืน โดยอยู่ภายใต้ปรัชญาของ

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นวิถีในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน รวมทั้งการจัดการความรู้กระบวนการผลิตและการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนต้นแบบ เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ฝังลึกอยู่ในภูมิปัญญาท้องถิ่น (tacit knowledge) สู่ลูกหลาน เพื่อการศึกษาเรียนรู้ของชุมชนและผู้สนใจ เป็นการรักษามรดกทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่ายิ่ง และผลจากการวิจัยนี้จะส่งผลดีและมีประโยชน์โดยตรงทั้งในระดับบุคคล ชุมชน ท้องถิ่น สถาบันการศึกษารวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติได้นำไปใช้พัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนให้มีความก้าวหน้าต่อไปด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้การบริหารจัดการที่ดีและการออกแบบผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนเขตชนบุรี โดยชุมชนมีส่วนร่วมตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
2. เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อส่งเสริมการตลาดของวิสาหกิจชุมชนเขตชนบุรี โดยชุมชนมีส่วนร่วม
3. เพื่อจัดการความรู้กระบวนการผลิตและการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนต้นแบบเขตชนบุรี โดยชุมชนมีส่วนร่วม

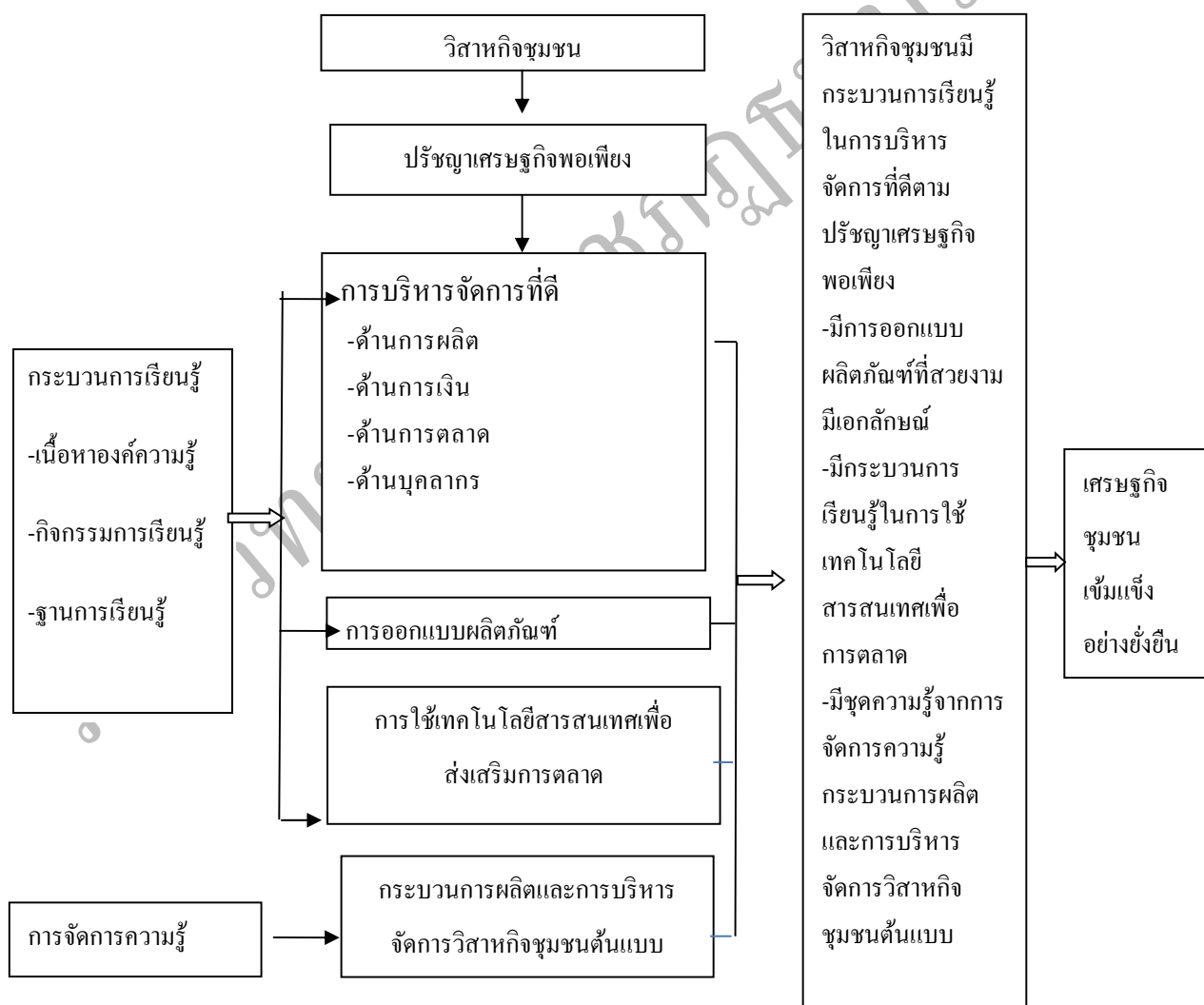
กรอบแนวคิดของการวิจัย

การวิจัยการพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนเขตชนบุรีเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา ดังนี้

การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย เนื้อหาองค์ความรู้ กิจกรรมการเรียนรู้และฐานการเรียนรู้โดยใช้วิธีการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ให้แก่วิสาหกิจชุมชน โดยยึดหลักตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนากระบวนการเรียนรู้การบริหารจัดการที่ดีซึ่งประกอบด้วย ด้านการผลิต การเงิน การตลาด และบุคลากร การพัฒนากระบวนการเรียนรู้การออกแบบผลิตภัณฑ์ การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ด้านการใช้เทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมการตลาด และการจัดการความรู้กระบวนการผลิตและการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนต้นแบบ จากผลการพัฒนาผ่านกระบวนการดังกล่าวส่งผลให้วิสาหกิจชุมชนมี

กระบวนการเรียนรู้ในการบริหารจัดการที่ดีตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่สวยงามมีเอกลักษณ์ มีกระบวนการเรียนรู้ในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อส่งเสริมการตลาด และได้ชุดความรู้จากการจัดการความรู้กระบวนการผลิตและการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนต้นแบบ การที่วิสาหกิจชุมชนได้รับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่มีความเข้มแข็งตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ส่งผลให้เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน สรุปได้ดังกรอบแนวคิดของการวิจัยตามแผนภาพ 1

กรอบแนวคิดของการวิจัย

ภาพ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

นียมศัพท์เฉพาะ

วิสาหกิจชุมชน หมายถึง กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้าการให้บริการหรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพันมีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นนิติบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิติบุคคลเพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพัฒนาตนเองของครอบครัวชุมชนและระหว่างชุมชน

การดำเนินการวิสาหกิจชุมชน หมายถึง การดำเนินการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เป็นกรณีศึกษาในด้านการบริหารจัดการ การออกแบบผลิตภัณฑ์ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อส่งเสริมการตลาด และมีการจัดการความรู้กระบวนการผลิตและการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนต้นแบบ

การบริหารจัดการที่ดี หมายถึง การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนให้มีศักยภาพในการบริหารงานที่ได้มาตรฐานครอบคลุมความสามารถในการบริหารและการจัดการ 4 ด้านคือ ด้านการผลิต ด้านการเงิน ด้านการตลาด และด้านบุคลากร

การออกแบบผลิตภัณฑ์ หมายถึง การออกแบบภาพลักษณ์ (image) ของผลิตภัณฑ์ต่างๆของวิสาหกิจชุมชน เพื่อเป็นการส่งข้อมูลต่างๆเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์หนึ่งๆ ผ่านรูปแบบการออกแบบตราสินค้าบรรจุภัณฑ์ รูปแบบทัศนศิลป์ที่สนับสนุนการรับรู้การตระหนักรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์หนึ่งใดของวิสาหกิจชุมชน

กระบวนการเรียนรู้ของวิสาหกิจชุมชน หมายถึง มีองค์ประกอบหรือกระบวนการของการเรียนรู้ของวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย เนื้อหาองค์ความรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ และฐานการเรียนรู้ ผ่านวิธีการหรือช่องทางการเรียนรู้ที่หลากหลายจากแหล่งเรียนรู้ต่างๆและจากการปฏิบัติ

เทคโนโลยีสารสนเทศ หมายถึง การประยุกต์ใช้คอมพิวเตอร์และอุปกรณ์โทรคมนาคม เพื่อจัดเก็บ ค้นหา ส่งผ่านและจัดดำเนินการข้อมูลของวิสาหกิจชุมชน

การจัดการความรู้ หมายถึง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การถ่ายทอดประสบการณ์ และสรุปเป็นองค์ความรู้จากตัวบุคคลและนำข้อมูลมาจัดให้อยู่ในรูปแบบของสารสนเทศสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อ วัสดุทัศนที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

กระบวนการผลิต หมายถึง ขั้นตอนการผลิตหัตถกรรมของจิว ตั้งแต่ขั้นตอนการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ การผลิต การประดิษฐ์ตกแต่งและการประกอบชิ้นงานจนกระทั่งเสร็จสิ้นกระบวนการผลิต นำไปจัดแสดงและเผยแพร่

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงหมายถึง การเสริมสร้างให้เศรษฐกิจของชุมชนในพื้นที่ที่ศึกษามีเศรษฐกิจที่ดีขึ้นผ่านการพัฒนาการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้มีการบริหารจัดการที่ดี มีการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่สวยงาม มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศด้านการตลาด เพื่อส่งผลให้วิสาหกิจชุมชนมีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน โดยยึดหลักการดำเนินกิจการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ขอบเขตการวิจัย

ในการวิจัยการพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนเขตธนบุรีเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นพื้นที่ในเขตธนบุรี โดยผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนในเขตพื้นที่เขตธนบุรี

2. ขอบเขตประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนในเขตธนบุรีที่จดทะเบียน จำนวน 13 กลุ่ม

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง โดยกำหนดเกณฑ์การเลือกจากปัจจัยความพร้อมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ความคงอยู่ และความสนใจในการเข้าร่วมโครงการ ได้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เป็นกรณีศึกษาในแต่ละวัตถุประสงค์ ดังนี้

- กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาในวัตถุประสงค์ที่ 1 การพัฒนากระบวนการเรียนรู้การบริหารจัดการที่ดีและการออกแบบผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนเขตธนบุรี โดยชุมชนมีส่วนร่วมตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนขนมบดิน และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนปลาตะเพียนลؤلไทยลายวิจิตร

- กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาในวัตถุประสงค์ที่ 2 การพัฒนากระบวนการเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อส่งเสริมการตลาดของวิสาหกิจชุมชนเขตธนบุรี โดยชุมชนมีส่วนร่วม ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเจียรไนพลอยอัญมณี และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนปลาตะเพียนลؤلไทยลายวิจิตร

- กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาในวัตถุประสงค์ที่ 3
การจัดการความรู้กระบวนการผลิตและการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนต้นแบบเขตธนบุรี โดยชุมชน
มีส่วนร่วม คือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมของจิว

3. ขอบเขตด้านเวลา

ระยะเวลาในการวิจัย เริ่มตั้งแต่ เดือนตุลาคม พ.ศ.2557ถึง เดือนมกราคม 2559

4.ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาสาระที่ใช้เป็นกรอบการวิจัยการพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนเขตธนบุรีเพื่อ
เสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่

1) การพัฒนาการบริหารจัดการที่ดีของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เนื้อหาสาระประกอบด้วย
4 ด้านคือ ด้านการผลิต ด้านการเงิน ด้านการตลาดและด้านบุคลากร

2) การออกแบบผลิตภัณฑ์ เนื้อหาสาระศึกษาด้านการออกแบบภาพลักษณ์ของผลิตภัณฑ์
ได้แก่ การออกแบบตราสัญลักษณ์ และบรรจุภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

3) การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการตลาด เนื้อหาสาระ
จะเน้นพัฒนาโดยจัดอบรมเชิงปฏิบัติการการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อการตลาดให้กับกลุ่มวิสาหกิจ
ชุมชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง การนำไปใช้และติดตามผล

4) การจัดการความรู้กระบวนการผลิตและการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนต้นแบบ เน้น
กระบวนการจัดการความรู้ ผลิตเป็นสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อวีดิทัศน์ เพื่อเผยแพร่

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ได้ทราบข้อมูลสภาพและปัจจัยเงื่อนไขการบริหารจัดการและการออกแบบผลิตภัณฑ์ของ
วิสาหกิจชุมชนเขตธนบุรีเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานนำไปสู่กระบวนการพัฒนาในด้านต่างๆ

2. วิสาหกิจชุมชนที่เป็นกรณีศึกษาได้รับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้การบริหารจัดการที่ดี
และการออกแบบผลิตภัณฑ์

3. วิสาหกิจชุมชนที่เป็นกรณีศึกษาได้รับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้การใช้เทคโนโลยี

สารสนเทศเพื่อส่งเสริมการตลาดของวิสาหกิจชุมชนเขตธนบุรี โดยชุมชนมีส่วนร่วม

4. ได้ผลจากการจัดการความรู้วิสาหกิจชุมชนต้นแบบที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนหรือผู้สนใจสามารถนำไปศึกษาต่อยอดได้

5. ได้ข้อมูลและวิธีการในการพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนในเขตธนบุรี เพื่อพื้นที่อื่นๆ ที่มีบริบทใกล้เคียง สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการดำเนินงาน เพื่อประโยชน์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนต่อไป

6. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ข้อมูลเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนให้มีความก้าวหน้าต่อไปด้วย

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี